

УДК: 37.026

ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Андрієвський Б.М.

Стаття присвячена висвітленню основних напрямів удосконалення підготовки педагогічних кадрів в сучасних умовах.

Ключові слова: вища школа, педагогічні кадри, компетентнісний підхід, професійна культура.

Соціокультурна ситуація в суспільстві, зрушення наукових парадигм настійно вимагають постановки в центр освітнього процесу конкретної особистості з її потребами в саморозвитку, самовдосконаленні, самореалізації. У Стратегії розвитку суспільства підкреслюється, що результатом сучасної якісної освіти є сформовані ключові професійні компетенції особистості. Їх короткі характеристики, за визначенням Комітету з освіти Ради Європи, – вивчати, думати, шукати, братися до справи, співпрацювати, адаптуватися. Зміна завдань освіти спричиняє вдосконалення змісту праці педагога, і, відповідно, актуалізує проблеми професійної педагогічної освіти, зокрема підготовку вчителя, адекватного сучасним викликам соціума.

Для виходу на новий рівень якості підготовки вчителя необхідна, і це визнає більшість учених, які займаються питаннями педагогічної освіти, модернізація навчального процесу у ВНЗ, тобто підвищення його ефективності шляхом віднайдення внутрішніх резервів системи професійно-педагогічної підготовки.

Відтворення кадрового педагогічного потенціалу знайшло достатнє висвітлення в теорії і практиці вищої школи. Загальним питанням підготовки педагогічних кадрів присвячені роботи О.Абдулліної, Ю.Бабанського, В.Бондаря, О.Мороза, Я.Кондрашової, П.Мясоїда та ін. Педагогічна творчість та основи педагогічної майстерності досліджувалися А.Алексюком, В.Бутенком, І.Зязюном, Н.Кічук, Н.Кузьміною, В.Сластьоніним, Р.Хмелюк. Формування особистості майбутнього педагога знайшло відображення в публікаціях Г.Балла, В.Моляко, К.Платонова, Н.Ничало. Підготовка вчителів початкових класів розкрито в працях Н.Бібік, А.Маркової, Л.Петухової, І.Родигіної, Я.Хоружої, О.Хомич та ін.

Узагальнення теорії практики роботи вищої школи засвідчує, що характерними рисами традиційної системи педагогічної освіти залишається спрямованість на: державно-ідеологічна «модель особистості» із соціально заданими й ідеологічно орієнтованими якостями; усталені зразки соціального (наукового й практичного) досвіду, однозначно трактовані з позицій класичного матеріалізму; репродуктивні, пояснювально-ілюстративні, спрямовані на запам'ятовування й відтворення знань, умінь, навичок методи навчання; авторитарність спілкування (безапеляційність, претензія на абсолютну істину, повчальність), переважання монологу. Водночас зміни методологічних орієнтирів, що відбуваються у вітчизняній освіті під впливом бурхливих соціальних процесів, викликають необхідність у переосмисленні критеріїв ефективності педагогічної діяльності. Стає очевидним, що набір обсягу й якості умінь, навичок і особистісних властивостей, обов'язкових для успішної професійної діяльності вчителя, не вичерпується знанням предмета, що викладається. Сьогодні вимоги до професійної діяльності педагога «бути на висоті того, що він повинен викладати», уже недостатньо. Процеси, що відбуваються в нашому суспільстві, висувають на перший план здатність людини бути суб'єктом свого життя, професійної діяльності, культури, історії. Професійно-педагогічна підготовка має сприяти цілісному розвитку, саморозвитку й особистісному зростанню студентів, оволодінню ними прийомами смислотворення й необхідними компетенціями. Під компетенцією розуміється «особистісно-усвідомлювана система знань, умінь і навичок, що ввійшла в суб'єктивний досвід, має особистісний зміст і універсальне значення, тобто може бути використана в різних видах діяльності при розв'язанні багатьох життєво значимих проблем» [1, с.33], забезпечуючи тим самим цілісну освіту, що відбиває структуру професії й діяльності педагога, формує повноцінну готовність випускника до майбутньої професійної діяльності, його фахову компетентність. Більшість учених сходяться у тому що професійна компетентність

– це інтегративна особистісно-діяльнісна характеристика людини, заснована на особистісному (володіння комплексом якостей) і діяльнісному (освоєння різних моделей проведення) досвіді, яка дає йому змогу ефективно діяти у сфері його практичного застосування. Формування компетентності передбачає створення специфічних умов, тобто зміст професійної підготовки повинен моделюватися як індивідуально професійний досвід. Причому до складу досвіду необхідно включати крім когнітивного (традиційно представленого у змісті педагогічної освіти), ще й цінно-смиислового і комунікативно-діяльнісного компоненти. Це актуалізує проблему пошуку нових підходів до підготовки майбутнього вчителя, адекватних сучасним соціокультурним вимогам.

Метою статті є окреслення основних напрямів удосконалення вищої педагогічної школи в умовах сучасної освітньої парадигми.

Приведення підготовки педагогічних кадрів у відповідність із світовими стандартами передбачає, насамперед, оптимальне поєднання аксіологічного та синергетичного підходів у цілісному процесі оволодіння студентами системою нормативних знань і умінь, розвитку задатків і професійно значущих якостей, формування на ціннісній основі бажання і готовності до самовдосконалення і цілеспрямованого фахового зростання. Вдосконалення професійної підготовки педагогічних кадрів має здійснюватися на засадах «відкритої освіти» яка детермінує формування професійних знань на базі сучасних світових і базових знань, забезпечення реалізації спільних і особистих траєкторій розвитку, концентрації уваги на реконструкції цільового, змістового і процесуально-діяльнісного компонентів педагогічної освіти в контексті максимального розвитку в майбутнього педагога здатності до самоідентифікації особистості, умотивованої рефлексивної самореалізації в динамічному соціально-культурному середовищі.

У контексті сучасних теорій розвитку вищої школи вдосконалення процесу підготовки педагогічних кадрів слід розглядати з позиції реалізації принципу цілісності. Результати критичного аналізу філософської та психолого-педагогічної літератури з проблеми засвідчують, що узагальнюючим показником ефективної підготовки майбутнього педагога є професійна культура, як інтегроване особистісне утворення, що має складну динамічну структуру: спеціальні якості, знання, уміння і навички, потреби, інтереси, мотиви, ціннісні орієнтації, здатність до рефлексії і професійного самовдосконалення. Спираючись на дослідження Б.Ананьєва, Є.Бондаревської, В.Кан-Каліка, Л.Кондрашової, О.Мороза, К.Платонова, С.Рубінштейна, Д.Узнадзе та ін., процес підготовки особистості до практичної діяльності визначається як система послідовних та цілеспрямованих змін у мотиваційній, волевій та професійній сферах. Звідси професійна культура педагога розуміється нами в якості інтегрованої категорії, що включає комплекс його психолого-педагогічних якостей, які знаходяться у відповідному співвідношенні й реалізуються через аксіологічні переконання в активну фахову діяльність. В цілому ж професійно-педагогічна культура виступає важливою частиною загальної культури особистості, є її «фундаментальною характеристикою, яка відбиває особливий тип відносин між людиною й соціально-педагогічним середовищем» [3, с.2]. Причому професійно-педагогічна культура, на думку І.Ф. Ісаєва, є частиною педагогічної культури як суспільного явища, що функціонує в масштабі суспільства, держави, нації, народності.

Результати узагальнення наукових пошуків в теорії і практиці вищих педагогічних навчальних закладів в контексті вдосконалення механізму формування професійно-педагогічної культури майбутніх вчителів початкових класів засвідчують, що цей процес має здійснюватися шляхом забезпечення:

- реалізації компетентнісного підходу до організації навчання і виховання підростаючих поколінь;
- гуманізації вищої педагогічної освіти на особистісно-діяльнісній основі;
- взаємозв'язку освіти і культури;
- удосконалення педагогічної майстерності в системі існуючої

- професійної підготовки вчителя;
- формування педагога інноваційного типу;
- формування інформативної компетентності майбутнього вчителя;
- розвиток професійних якостей педагога.

Компетентнісний підхід до освіти висуває на перший план не поінформованість, а вміння розв'язувати проблеми, що виникають у різних сферах людського буття, в тому числі і власні. Становлення вчителя базується на оволодінні фаховим досвідом, а навчально-виховна професійна діяльність студентів виступає в якості інтегруючого фактора всієї системи підготовки. Логіка освітнього процесу будуватиметься за схемою – від практики (суб'єктивного досвіду) до теоретичних узагальнень і знову до практики.

Невід'ємними складовими професіоналізму педагога повинні бути творчість і інноваційність, як іманентні властивості педагогічної діяльності. Йдеться про необхідність додати до гностичного, проєктувального, конструктивного, організаторського і комунікативного ще й інноваційний компонент. Вища освіта має будуватися з урахування насущної потреби в розвитку творчих якостей, творчої індивідуальності студента, вміння бути не просто виконавцем, а суб'єктом діяльності. Процес розвитку творчої індивідуальності майбутнього вчителя стає найбільш оптимальним, якщо домінуючим мотивом в одержанні освіти є мрія стати професіоналом, справжнім педагогом, якщо є пізнавальна потреба й викликана нею інтелектуальна активність, а також здатність до професійної рефлексії. Проблема розвитку творчої індивідуальності педагога може бути вирішена за принципом – оволодіння кожним цілісним досвідом професійної діяльності, але в індивідуально-неповторному сполученні його основних компонентів.

Для сучасного педагога є характерною готовність до умотивованого систематичного професійного зростання, підвищення своєї фахової майстерності. Останнє розглядається нами як вищий рівень професійної діяльності, синтез знань і світогляду педагога його всебічної теоретичної підготовки і навичок педагогічного мистецтва навчання й виховання, володіння необхідними якостями та передовим досвідом роботи [2]. Системоутворюючою якістю педагога є його гуманістична спрямованість. Це – його інтереси, ідеали, ціннісні орієнтації, утвердження найвищих духовних, моральних норм поведінки й стосунків. По суті, гуманістична спрямованість стає виявом професійної ідеології, ставлення до педагогічної діяльності, її змісту, засобів і суб'єктів навчально-виховного процесу.

До ключових завдань підготовки сучасного вчителя початкових класів відноситься формування науково-дослідницьких та інформативних компетентностей, як необхідної умови його про-

фесійної стабільності, вільної орієнтації в потоці інформаційного руху, інноваційних технологій та авторських шкіл. Компетентнісний характер підготовки спеціалістів потребує зміцнення акцентів на формування здатності приймати ефективні рішення, застосувати сучасні техніки і технології, оволодіння навичками здобувати, адаптувати і трансформувати знання, готовність до безперервної самоосвіти і рефлексії.

Таким чином, реалізація сучасної освітньої парадигми, спрямованої на гуманістичний, особистісний характер навчання і виховання, вимагає переосмислення змісту професійної підготовки педагогічних кадрів на засадах культурології та аксіології, в контексті яких особистість розглядається як вища цінність і мета соціального розвитку. Базова підготовка має забезпечити орієнтацію в широкому колі психолого-педагогічних і соціальних проблем, гарантувати професійну мобільність фахівця, здатність до змін і творчого пошуку, формування професійно важливих якостей, готовності до систематичного самовдосконалення. Побудована на засадах предметно-орієнтованої парадигми практика підготовки педагогічних кадрів має значні резерви для свого вдосконалення. Зокрема, доцільно акцентувати увагу на виокремлення особистісних смислових життєвих цінностей у співставленні з професійною діяльністю; наукове обґрунтування індивідуальних освітніх траєкторій розвитку студентів; реалізації внутрішніх механізмів мотивації у набутті майбутньої професії; забезпеченні принципу індивідуалізації і свободи вибору освітніх завдань та способу їх розв'язання; сприянні оволодінню способами саморегуляції, самовдосконалення, морального і соціального самовизначення майбутнього педагога.

Така реконструкція в галузі освіти дозволить вийти на новий рівень її якості, що розуміється сьогодні як сукупність властивостей і характеристик, що визначають готовність фахівця до ефективної діяльності і поєднує в собі здатність до швидкої адаптації в умовах науково-технічного прогресу, володіння професійними вміннями й навичками, вміння використовувати отримані знання при розв'язанні професійних завдань.

У перспективі передбачається розробка комплексної програми модернізації системи неперервної педагогічної освіти, яка включає оптимізацію мережі вищих педагогічних навчальних закладів, приведення змісту, організаційних форм і методів навчально-виховного процесу до європейських та світових стандартів, удосконалення системи профорієнтаційно-педагогічної роботи, підвищення соціального престижу і матеріального добробуту працівників сфери освіти, впровадження ефективних механізмів підбору і підготовки викладачів вищих педагогічних навчальних закладів.

Література

1. Библер В.С. От научения – к логике культуры: Два философских введения в двадцать первый век / Владимир Соломонович Библер. – М.: Б. и., 1991. – 413 с.
2. Зязюн І.А. Філософія педагогічної дії: Монографія / Іван Андрійович Зязюн. – Черкаси: Вид. УНУ ім.Багдана Хмельницького, 2008. – 608 с.
3. Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя / Илья Федорович Исаев. – М.: Издат. центр «Академия», 2002. – 208 с.
4. Соф'янец Е. Структура професійної компетентності сучасного педагога / Едуард Соф'янец // Управління освітою. – 2006. – №17. – С.4-5.

Андрієвський Б.М.

Проблеми модернізації вищого педагогічного образования

Статья посвящена освещению основных направлений усовершенствования подготовки педагогических кадров в современных условиях.

Ключевые слова: высшая школа, педагогические кадры, компетентностный подход, интегративность.

Andrievskiy B.M.

Problems of modernization of higher teacher education

The article presents the issue of topicality of innovative ways and approaches in the higher education system of Ukraine reformation.

Key words: reformation, innovative, approaches, system of education.